

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ**

**КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА ОЛЕГА МІШУКОВА**

**УРАХУВАННЯ ЯВИЩА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ
ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ МОДАЛЬНИХ
ДІЄСЛІВ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка

Спеціальності 035 Філологія, 035.041.
Германські мови та літератури (переклад
включно), перша-англійська

Освітньо-професійної програми
Філологія (Германські мови та
літератури (переклад включно), перша-
англійська).

Гонта Марія Олександрівна

Керівник: Кіщенко Ю.В.

Кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: Пономаренко Л.В., начальник
центру міжнародного співробітництва
Херсонської Торгово-промислової палати

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	5
1.1. Інтерпретація поняття перекладацька трансформація та її види	5
1.2. Лексичні та граматичні трансформації в українській та англійській мовах.....	7
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА ЛЕКСИКО- ГРАМАТИЧНОЇ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ	16
2.1. Модальність як специфічна граматична категорія.....	16
2.2. Особливості поліфункціональності. Її класифікація.....	20
2.3. Особливості перекладу поліфункціональності модальних дієслів.....	23
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕДАЧІ МОДАЛЬНОСТІ У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ «ОРТОДОКСІЇ» Г. К. ЧЕСТЕРТОНА)	33
3.1. Еквівалентний переклад та лексичні трансформації як засоби відтворення поліфункціональності модальних дієслів	33
3.2. Граматичні та лексико-граматичні трансформації при перекладі поліфункціональності модальних дієслів.....	42
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Поліфункціональність категорії модальності – один з найскладніших, проте й найцікавіших аспектів лінгвістики й перекладознавства. Складність перекладу поліфункціональності категорії модальності полягає у тому, що засоби реалізації категорії модальності можуть виконувати кілька різних функцій. Значний внесок у вивчення категорії модальності зробили такі вчені, як Ш. Баллі, О. І. Беляєва, В. В. Виноградов, З. К. Долгополова, Л. С. Єрмолаєва, Г. О. Золотова, Ф. Р. Палмер, В. З. Панфілов та ін.

Отже, **актуальність цього дослідження** зумовлена тим, що аспекти перекладу засобів вираження поліфункціональності категорії модальності з англійської мови українською проаналізовані не достатньо ґрунтовно.

Мета дослідження – проаналізувати феномен модальності в сучасній англійській мові та способи її збереження у перекладі українською.

Об'єктом дослідження є модальність як особлива категорія в англійській мові.

Предметом дослідження є поліфункціональність категорії модальності та специфіка її перекладу.

Робота має наступні **завдання**:

- навести інтерпретацію поняття «перекладацька трансформація» та її видів;
- схарактеризувати лексичні та граматичні трансформації в українській та англійській мовах;
- схарактеризувати категорію модальності в англійській мові;
- розглянути засоби вираження поліфункціональності категорії модальності в англійській мові;
- провести аналіз особливостей збереження поліфункціональності категорії модальності при перекладі з англійської мови українською.

Методи дослідження – методи теоретичного аналізу літературних джерел, методи синтезу та узагальнення, метод суцільної вибірки, метод зіставлення, метод практичного аналізу, метод перекладацького аналізу.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні поняття модальності як однієї з категорій англійської мовної системи.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання практичних результатів для подальшого дослідження, викладання в університетах.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в рамках одного дослідження вперше було здійснено комплексний аналіз особливостей збереження поліфункціональності категорії модальності при перекладі на матеріал тексту твору «Ортодоксія» Г. К. Честертон [48].

Матеріалом для дослідження слугував текст твору «Ортодоксія» Г. К. Честертон [48].

Робота має **наступну структуру**: складається зі вступу, трьох розділів, висновків. Наприкінці роботи подається список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

1.1. Інтерпретація поняття перекладацька трансформація та її види

У процесі своєї перекладацької діяльності перекладач завжди переслідує певну мету – досягнення адекватності перекладу. Не завжди лексичні одиниці однієї мови мають точні аналоги в іншій мові. Тому для вирішення цього завдання перекладач часто використовує перекладацькі трансформації (перетворення). Їх вміле використання забезпечує адекватність перекладу: текст перекладу точно відображає зміст вихідного тексту. «Трансформація – основа більшості прийомів перекладу. Полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі» [25, с. 101].

Термін «перекладацька трансформація» використовується багатьма видатними вченими (Л. С. Бархударов, В. Н. Комісарова, Я. І. Рецкер та ін.), і між ними немає повної згоди з приводу визначення цього поняття. Науковці, які розробляють аспекти функціонування перекладацьких трансформацій, тлумачать цей термін по-різному. Р. К. Міньяр-Белоручев вважає, що таке перетворення «полягає в зміні формальних (лексичні і граматичні перетворення) або семантичних (семантичні перетворення) компонентів вихідного тексту». Також Р. К. Міньяр-Белоручев указує на ту обставину, що компоненти вихідного тексту повинні зберігати свої формації, призначені для передачі [24].

За В. Комісаровим, трансформації – це перетворення, за допомогою якого здійснюється перехід від одиниці оригіналу до одиниці перекладу у визначеному сенсі. Тобто це такі способи перекладу, які використовуються під час перекладу різних джерел, де словникова відповідність структур не

спостерігається або не може використовуватися за умовами контексту [19, с. 43].

Л. Бархударов зазначає трансформації як співвідношення між двома мовними чи мовленнєвими одиницями, одна з яких є вихідною, а інша виникає на основі першої. Власне перекладацька трансформація – це якісно різноманітне міжмовне перетворення, яке реалізується задля досягнення перекладацької адекватності всупереч відмінностям у формальній та семантичній системах двох мов [5, с. 37].

Під трансформацією Н.Д. Гарбовський розуміє «такий процес перекладу, в ході якого система смислів, укладена в мовних формах вихідного тексту, сприйнята і зрозуміла перекладачем в силу його компетентності, трансформується природним чином внаслідок міжмовної асиметрії в більш-менш аналогічну систему смислів, що обліковується у формі мови перекладу» [12, с. 366].

І. Рецкер вважає, що перекладач передає значення іноземного слова в контексті і знаходить йому відповідну заміну мовою оригіналу, що не має аналога в словнику. Дослідник відносить трансформації до прийомів логічного мислення. Таке явище відноситься до лексичних перетворень. Також І. Рецкер говорить у своїх роботах про граматичні перетворення. Ці перетворення здійснюються в процесі перетворення структури речення відповідно до норм мови перекладу [33].

А. Д. Швейцер говорить про метафоричні перетворення тексту. У цьому випадку відбувається заміна однієї форми виразу іншою [33]. Якщо словникова відповідність відсутня або не може бути використана за умовами контексту, то перекладач може скористатися «перекладацькими трансформаціями» [19]. Л. К. Латишев наводить приклади, коли просто необхідно вдаватися до навмисних відступів від тексту оригіналу – «перекладацьких трансформацій», оскільки буквальний переклад, або ж просто переклад, близький до оригіналу за семантикою, заважає сприйняттю тексту перекладу. Виникає протиріччя між двома критеріями адекватності

перекладу – рівноцінністю регулятивного впливу вихідного тексту та тексту перекладу, та їх семантико-структурної форми [20].

Перекладацький вибір детермінується факторами як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного характеру:

- відмінність систем мови перекладу та вихідної мови;
- функціонально-стилістичні особливості оригіналу;
- особливості мовної та мовленнєвої норм, характерні для мови оригіналу;
- індивідуальний стиль автора вихідного тексту;
- відсутність засобів еквівалентної передачі особливостей тексту оригіналу.

Отже, в більшості випадків, адекватності перекладу не можливо досягти без застосування перекладацьких трансформацій, які, в свою чергу, допомагають адаптувати текст перекладу для його адекватного сприйняття читачами.

1.2. Лексичні та граматичні трансформації в українській та англійській мовах

З метою виділення і класифікації різних видів перекладацьких трансформацій необхідно звернутися до праць вчених-перекладознавців.

У роботах В. М. Комісарова названі такі види трансформацій, як лексичні (транслітерація, перекладацьке транскрибування, калькування, деякі лексико-семантичні заміни), граматичні (граматичні заміни і членування речення) і комплексні (експлікація або описовий переклад, антонімічний переклад та компенсація) [19, с. 46].

А. Д. Швейцер акцентує увагу на лексичних перекладацьких трансформаціях, виділяючи чотири їх різновиди:

- 1) трансформації на компонентному рівні семантичної валентності (замінb);
- 2) трансформації на рівні прагматичному (перекладацькі компенсації, заміна тих чи інших стилістичних засобів іншими, заміна алюзій на аналогічні, пояснювальний переклад);
- 3) трансформації на референційному рівні (конкретизація, генералізація, заміна реалій і ін);
- 4) трансформації на рівні стилістичному – компресія і розширення [41, с. 128].

З чого можна зробити висновок, що його пріоритетом були лексичні трансформації.

Я. І. Рецкер схиляється до подвійної класифікації трансформацій:

- 1) граматичні трансформації у вигляді заміни частин мови або членів речення;
- 2) лексичні трансформації (конкретизація, генералізація, диференціація значень, антонімічний переклад та ін) [33, с. 33].

Р. К. Міньяр-Белоручев виділяє три види трансформацій: лексичні, граматичні та семантичні. До першого виду (лексичні трансформації) дослідник відносить прийоми генералізації і конкретизації, до другого (граматичні трансформації) – заміну частин мови і членів речення, об'єднання речень або їх членування, до третього (семантичні трансформації) – метафоричні, синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад та прийом компенсації [24, с. 105].

Найменування видів перекладацьких трансформацій у працях Л. С. Бархударова значно відрізняється від термінології інших дослідників. Так, учений виділяє чотири типи перетворень, або трансформацій: перестановки, заміни, опущення і додавання [5].

Вітчизняний дослідник С. Є. Максимов виокремлює такі різновиди перекладацьких трансформацій, як:

- Лексичні трансформації, які включають в себе формальні (практичне транскрибування, транслітерація, традиційна фонетична або графічна передача лексеми, калькування) та лексико-семантичні трансформації (генералізація, конкретизація, диференціація, модуляція, компенсація, цілісне перетворення).
- Граматичні трансформації, які включають в себе: нульову трансформацію, перестановки, заміну частин мови, додавання, опущення.
- Лексико-граматичні трансформації, які включають в себе: антонімічний переклад, контекстуальні заміни [22, с. 128–132].

В. В. Алімов виділяє лексичні, граматичні та стилістичні перекладацькі трансформації. Розглянемо більш детально кожен вид перекладацьких трансформацій (лексичні, граматичні, лексико-граматичні) [3].

Лексичні трансформації є відхиленнями від словникових відповідностей. Як правило, вони входять у вживання з тієї причини, що в мові оригіналу і мовою перекладу обсяг значень лексичних одиниць не збігається. Деякі автори, такі як В. С. Слепович, К. Ф. Дмитрієва, Ж. А. Голікова, виділяють три види трансформацій: додавання, опущення і лексична заміна. Під лексичними замінами вони розуміють спосіб перекладу лексичних одиниць вихідного тексту, який здійснюється при використанні в перекладі одиниць мови перекладу. Значення даних одиниць при цьому не збігається з вихідними значеннями, але може бути отримано за допомогою логічних перетворень. До цих перетворень можна віднести такі прийоми, як генералізація, конкретизація та інші [6, с. 68].

У своїй роботі «Курс перекладу», Л. К. Латишев визначає лексичні трансформації як «відхилення від словникових відповідностей» [20, с. 86]. У лексичних системах англійської та української мов спостерігаються розбіжності, які проявляються в типі смислової структури слова.

Сутність лексичних трансформацій полягає в заміні окремих лексичних одиниць (слів і стійких словосполучень) вихідної мови лексичними

одинацями мов перекладу, які не є їх словниковими еквівалентами, тобто, які мають інше значення, ніж передані ними в перекладі одиниці мови перекладу» [5, с. 38].

У значенні слова в різних мовах часто виділяються різні ознаки одного і того ж явища або поняття, де відображено бачення світу, властиве даній мові, вірніше, носіям даної мови, що неминуче створює труднощі при перекладі. Чим ширше семантичний обсяг слова, тим ширше його сполучуваність, тому що завдяки цьому воно може вступати в найрізноманітніші зв'язки. Це в свою чергу допускає широкі можливості його передачі в перекладі, різні варіанти перекладу. Велике значення має і звичне для кожної мови вживання слова.

Лексичні трансформації часто поєднуються, тому чітко кваліфікувати їх не завжди можливо. Загалом можна виділити 8 основних різновидів лексичних трансформацій: конкретизація, генералізація, прийом лексичного додавання, прийом опущення, прийом смислового розвитку, прийом антонімічного перекладу, прийом цілісного перетворення, прийом компенсація [23, с. 33].

Також, до лексичних трансформацій відносять перестановки, прийом транскрипції, транслітерації, калькування, описовий переклад, експлікація, стиснення.

Відомий перекладач і мовознавець Я. І. Рецкер підрозділяє перекладацькі трансформації на лексичні та граматичні, а також виділяє кілька підвидів лексичних трансформацій: диференціація, конкретизація, генералізація, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, прийом компенсації [33, с. 53].

Одним з найпоширеніших способів лексичних перетворень є лексико-семантичні заміни. Цей прийом може здійснюватися шляхом заміни форм слова, заміни частин мови і заміни членів речення. Заміни форм слова являють собою заміни числа у іменників, заміни часів у дієслів та інші. Заміни частин мови є досить поширеним типом заміни. Широко поширене

таке явище, як «прономіналізація» – заміна іменника займенником. Але також часто зустрічається такий тип перетворення, як заміна прикметника (зазвичай утвореного від географічної назви) на іменник. При заміні частин мови також може відбуватися перебудова синтаксичної структури речення, іншими словами заміна частин мови.

Заміни членів речення являють собою перебудову синтаксичної схеми побудови речень. Найчастіше дана перебудова викликана необхідністю передачі «комунікативного членування». Найяскравіший приклад цього типу є заміна пасивної конструкції англійської мови на активну конструкцію української мови [33, с. 54].

Далі слід згадати такий прийом перекладу як генералізація. Він полягає в заміні вузького поняття загальним, а видового поняття родовим. При перекладі з англійської на українську він використовується набагато рідше, ніж конкретизація, що пов'язано з особливістю англійської лексики. Слова англійської мови зазвичай мають більш абстрактний характер, ніж українські слова, які відносяться до того ж поняття.

Поширеність прийомів генералізації і конкретизації при перекладі з англійської українською пояснюється наявністю безлічі англійських слів з широкою семантикою, у яких немає прямої відповідності в українській мові. Як правило, прийоми генералізації і конкретизації супроводжують один одного. Але при цьому можлива генералізація без конкретизації в тому випадку, якщо необхідно передати широке абстрактне поняття без уточнення його в перекладі. Прийом конкретизації, на відміну від генералізації неможливий без останньої.

Конкретизація є протилежністю генералізації. Під нею розуміється заміна слова або поєднання слів в мові оригіналу з більш широким значенням словом або поєднанням слів в мові перекладу. При конкретизації заміна слова з широким значенням словом з вузьким значенням визначається [33, с. 55]:

- розбіжністю у двох мовах;

- відсутністю в мові перекладу необхідної лексичної одиниці з широким значенням;
- розбіжністю в стилістичному забарвленні;
- вимогами граматичного порядку;
- прагненням уникнути повторів;
- прагненням досягти більшої образності.

Лексичні трансформації нерідко вимагають внесення додаткових слів. Це обумовлюється низкою причин. По-перше, відмінностями в структурі речення. Стислість англійської фрази і розгорнутий вираз думки в українській вимагає введення додаткових слів. Прийом лексичного додавання обумовлюється відсутністю потрібного слова або потрібного лексико-семантичного варіанта даного слова.

По-третє, додавання в процесі перекладу можуть бути викликані перебудовою синтаксичної структури речення і для передачі «членування речення» необхідно ввести підмет в англійській мові, який відсутній в українській. Особливу складність для перекладача представляє широке використання атрибутивних поєднань. Особливо, атрибутивних поєднань «іменник + іменник», «прикметник + іменник». Останнє носить термінологічний характер. Правильний вибір компонента для додавання в український варіант перекладу, вимагає наявності екстралінгвістичних знань у перекладача [33, с. 56].

Також існує явище, прямо протилежне додаванню – прийом опущення. Найчастіше опускаються ті слова, які є надлишковими з точки зору їх смислового змісту. Усунення надлишкових елементів тексту оригіналу дає перекладачеві можливість скорочувати загальний обсяг тексту.

Наступним видом лексичних трансформацій є прийом смислового розвитку. Він обумовлюється відмінностями в словникових відповідностях в англійській і українській мовах. Один з поширених прийомів лексичних перетворень при перекладі публіцистичних текстів є цілісне перетворення.

Також це різновид смислового розвитку. Цей прийом можна охарактеризувати як перетворення слова, а іноді цілого речення. Під компенсацією в перекладі прийнято розуміти заміну непередаваного елемента іншим засобом, який передає ту ж інформацію. Причому не обов'язково заміна буде проводиться в тому ж місці тексту, що і в оригіналі.

Антонімічний переклад є заміною поняття, вираженого в вихідному тексті, протилежним за значенням поняття. Це нерідко супроводжується перебудовою всього речення для збереження змісту [33, с. 57].

Характеризуючи граматичні трансформації, варто зазначити, що вчені, які займалися проблемами перекладу, такі як Л. С. Бархударов, Я. М. Рецкер, А. Д. Швейцер, С. В. Тюленєв, Т. О. Казакова та ін., розглядали питання розбіжності граматичної структури мов і яким чином це ускладнює роботу перекладача.

Граматичні трансформації – це перетворення структури речення в процесі перекладу, враховуючи норми мови перекладу. Залежно від повної або часткової зміни структури речення трансформацію можна називати повною або частковою. Іншими словами, граматичною трансформацією можна вважати перекладацьку заміну, внаслідок якої у процесі перетворення тексту ймовірна зміна порядку слів або словосполучень у реченні. Варто також зазначити, що граматичні трансформації розділяють на морфологічні та синтаксичні.

Уникнення граматичних трансформацій при перекладі з мови оригіналу на мову перекладу є неможливим, адже до них відносяться перебудова речення, зміна його структури та заміни іншого типу (як синтаксичного, так і морфологічного порядку) [35, с. 61].

При зіставленні граматичних категорій і форм англійської і української мов, виявляються наступні явища:

- 1) відсутність тієї чи іншої категорії в одній з мов;
- 2) частковий збіг;

3) повний збіг.

Необхідність в граматичних трансформаціях виникає лише в першому і другому випадках. До граматичних трансформацій дослідники відносять: перестановки, що обумовлено відмінностями граматико-синтаксичних структур англійської та української мов; трансформацію граматичної заміни, яка полягає у змінах граматичних конструкцій та структур речення; членування та об'єднання речення.

У висновку необхідно відзначити, що головною метою перекладу є досягнення адекватності. Перед перекладачем стоїть завдання перетворити текст оригіналу за допомогою різних перекладацьких трансформацій, для того, щоб текст перекладу передавав всю інформацію вихідного тексту і при цьому відповідав нормам перекладного тексту. Таким чином, можна зробити висновок, що будь-яка перекладацька трансформація вимагає від перекладача почуття міри, знання контексту, а також наявність екстралінгвістичних знань.

Висновки до 1 розділу

В рамках дослідження теоретичних джерел, встановлено, що трансформації – це перетворення, за допомогою якого здійснюється перехід від одиниці оригіналу до одиниці перекладу у визначеному сенсі. Перекладацький вибір детермінується факторами як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного характеру: відмінність систем мови перекладу та вихідної мови; функціонально-стилістичні особливості оригіналу; особливості мовної та мовленнєвої норм, характерні для мови оригіналу; індивідуальний стиль автора вихідного тексту; відсутність засобів еквівалентної передачі особливостей тексту оригіналу.

Досліджуючи перекладацькі трансформації, ми з'ясували, що вони підрозділяються на лексичні та граматичні. Існують наступні підвиди лексичних трансформацій: диференціація, конкретизація, генералізація, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, прийом компенсації.

Таким чином, для того, щоб текст перекладу передавав всю інформацію вихідного тексту і при цьому відповідав нормам перекладного тексту, перекладачеві необхідно застосовувати комплекс перекладацьких трансформацій, за допомогою яких, можливо досягти адекватності тексту перекладу.

Перекладацькі лексичні трансформації передбачають різноманітні зміни лексичних елементів мови оригіналу при роботі з перекладом, адже метою є передача їх стилістичних, семантичних та прагматичних особливостей за допомогою мовних відповідників. Під час роботи з даними трансформаціями слід враховувати норми мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Застосування лексичних трансформацій є доречним у тому випадку, коли мовні еквіваленти певного слова мови оригіналу неможливо використати у перекладі у зв'язку з тим, що значення контексту не є відповідним.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

2.1. Модальність як специфічна граматична категорія

Категорія модальності до теперішнього часу не отримала точного і повного пояснення. Це обумовлено багатоплановістю інтерпретацій, функціональними особливостями і специфічністю мовного явища. Сучасні лінгвісти визначають модальність по-різному.

Модальність як широка категорія, що визначає смислову структуру речення і забезпечує його контакт з позамовною дійсністю, здавна є предметом пильної уваги дослідників. Як одна з характеристик, властивих кожному реченню, ця категорія знаходиться у сфері інтересів різних наук: лінгвістики, прагматики, логіки, психології. Формулювання питання про те, як співвідносяться універсальні розумові основи значень і специфічні мовні особливості плану змісту, спирається на давню традицію, отримавши актуальність у зв'язку з розвитком теорії функціональної граматики. (А. В. Бондарко) [8] і когнітивної лінгвістики (З. Д. Попова, В. А. Стернін) [30].

У сучасних лінгвістичних дослідженнях, увага звертається на мову не тільки як певну абстрактну сутність [29, с. 27], але виявляються закономірності системи, в якій закріпилися результати пізнавальної діяльності її носіїв. Таким чином, як об'єкт вивчення, мова аналізується в нерозривному зв'язку з іншими формами інтелектуальної та культурної діяльності, і в результаті, мовна діяльність усвідомлюється як форма закріплення певного бачення світу і, разом з тим, як вираз фундаментальних принципів ментального освоєння дійсності.

Бажаною, хоча і важкодосяжною, метою пошуків когнітивної лінгвістики є проникнення в концептосферу носіїв різних мов. Розуміння структурної своєрідності концептосфери дозволило б вирішити багато питань

співвідношення мови і мислення, а також проблеми теорії та методики викладання мов [30, с. 28].

У зв'язку з розвитком зазначеного напрямку, велика кількість положень мовної теорії отримують нові перспективи, зокрема на проблеми модальності. З точки зору когнітивно-функціонального підходу, розвиток дозволяє органічно синтезувати досягнення в галузі когнітивної науки з тими, що були отримані в рамках досягнень більш ранньої функціональної граматики, де детально описані і засоби вираження модальних відносин [8].

Вся категорія модальності може бути представлена у вигляді двох макрополів: об'єктивної та суб'єктивної модальності. Об'єктивна модальність виражає ставлення до дійсності того, що повідомляється, в плані реальності та ірреальності. Суб'єктивна модальність репрезентує ставлення промовця до повідомлення [31, с. 308].

Макрополе об'єктивної модальності являє собою комбінацію мікрополів, що володіють самостійним планом змісту і планом вираження і які складаються з «фону» (що обумовлює семантичну основу макрополя, яке об'єднує кілька мікрополів) і «специфікаторів» (виділяють семантичну специфіку саме цього конкретного мікрополя). Мікрополя у складі макрополів модальності можуть бути представлені різним ступенем складності [31, с. 309].

Українська дослідниця О.І. Іванова під поняттям «модальність», перш за все, розуміє лексико-граматичну сферу, але в широкому значенні до неї залучається все, що має безпосереднє відношення до семантичного поля, тобто до змісту слова. Модальність – це категорія значення, яка містить зв'язок дії з реальністю, або ставлення промовця до дії. Промовець не тільки передає інформацію адресату, але і висловлює свою оцінку. Категорія модальності є однією з мовних універсалій, яка знаходить відображення на різних рівнях мови (морфологічному, синтаксичному, інтонаційному, текстовому) [16, с. 94].

У визначенні семантичного поля категорії модальності, значущою є точка зору Є. А. Беляєвої, яка обмежує цю категорію трьома типами відносин:

- відношення змісту висловлювання до дійсності в плані реальності / ірреальності;
- ставлення промовця до висловлювання в плані оцінки його достовірності / недостовірності;
- відносини між об'єктом дійсності та його ознакою (можливість, необхідність, бажаність) [цит. за 16, с. 19].

Таким чином, модальність може мати значення наказу, твердження, побажання, припущення, сумніви, достовірності, реальності або нереальності [42, с. 95].

Модальність як граматична категорія є відображенням нашого ставлення до об'єктивної дійсності. Ця категорія констатує не тільки суб'єктивне ставлення мовця до висловлення з точки зору реальності / нереальності явищ в мовній ситуації. Французький лінгвіст Ш. Баллі зазначив, що «...не можна надавати значення реченню, якщо в ньому не виявлено хоч будь-яке вираження модальності» [4, с. 44].

Академік В. В. Виноградов відносив категорію модальності до числа основних, центральних категорій, яка функціонує в різних формах в усіх мовних системах. Він зосередив увагу на необхідності «проводити принципово чітку межу між емоційними формами реакції на дійсність і модальною оцінкою ставлення висловлювання до дійсності» [11, с. 55], припускаючи при цьому, що обидві сфери мовних явищ тісно взаємодіють.

Вчений в значній мірі розширив поняття модальності, включивши слова і словосполучення емоційно-експресивного характеру до числа засобів, які передають модальні значення. Це простежується у формулюванні В. В. Виноградовим того, що доцільно відносити до категорії модальності: «будь-який цілеспрямований вираз думки, почуття, прагнення, відображаючи дійсність в тій чи іншій формі висловлювання, втілюється в одній з існуючих

в даній системі мови інтонаційних схем речень, яка виражає одне з тих синтаксичних значень, що в сукупності створює категорію модальності» [11, с. 55-57], а також в певній кількості предикативних сполук, «які позначають модальну оцінку», куди, крім слів з модальним значенням можливості, обов'язковості, потрапляють слова, які виражають емоційну характеристику дії [Цит. за 16, с. 95].

Дієслова повинності в англійській мові приймають форму модальних дієслів. Це – особлива група дієслів. Вони позначають можливість, здатність, необхідність та ймовірність здійснення дії. Модальні дієслова в англійській мові мають одну форму для всіх осіб і чисел. Питальна форма утворюється без допоміжних дієслів. Заперечна форма утворюється за допомогою частки *not*.

Модальність в лінгвістиці – вираз ставлення промовця до змісту висловлювання. Модальність – граматико-семантична категорія, що виражає ставлення промовця до висловлювання, його оцінку відношення повідомленого до дійсності [31, с. 310]. Зміст висловлювання може мислитися як реальне або нереальне, можливе або неможливе, бажане або небажане. Модальні значення разом зі значеннями часу і особи утворюють категорію предикативності.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що модальність – граматико-семантична категорія, метою якої є вираження ставлення промовця до висловлювання, його оцінку відношення повідомленої інформації до дійсності. Було з'ясовано, що в англійській мові існує така класифікація видів модальності: 1. епістемічна модальність; 2. деонтична модальність; 3. динамічна модальність; 4. бажана модальність; 5. теологічна модальність.

2.2. Особливості поліфункціональності. Її класифікація.

Модальні дієслова, що характеризуються поліфункціональністю і значною семантичною ємністю, недостатньо вивчені з позицій компонентного аналізу і прагматичного підходу. Поліфункціональний сенс модальності полягає в тому, що засоби вираження модальності реалізують не менше двох видів модальності. Модальна поліфункціональність зустрічається у всіх європейських мовах без винятку і, таким чином, характеризує весь європейський мовний ареал. Англійська мова не є виключенням.

В англійській мові, поліфункціональність модальності виражається граматичними і лексичними засобами (модальними словами, частками, інтонацією). Зарубіжні вчені пропонують наступну класифікацію видів модальності в англійській мові.

1. Епістемічна модальність – можливість, ймовірність тверджень з точки зору наявних фактів. У семантиці цієї модальності відображаються знання промовця про достовірність інформації і його ставлення до неї.

2. Деонтична модальність виражає те, що можливо, необхідно або дозволяється з точки зору закону або моральних принципів.

3. Динамічна модальність передає можливість або необхідність з точки зору конкретних об'єктивних обставин.

4. Бажана модальність показує можливість або необхідність з точки зору побажань автора.

5. Теологічна модальність виражає необхідність або можливість того чи іншого факту, дії з точки зору досягнення цілі [44, с. 61].

О. А. Зверева, представляючи категорію модальності, характеризує три її значення:

- а) ставлення висловлювання до дійсності з точки зору мовця;
- б) ставлення мовця до змісту висловлювання;

в) відношення суб'єкта дії до дії [15, с. 65–79].

Подібне формулювання дає і Л. С. Єрмолаєва, називаючи третій тип модальності (ставлення суб'єкта дії до дії) «внутрішньою модальністю», а перший і другий типи об'єднує під назвою «зовнішня модальність» [14, с. 27].

Всі три різновиди модальних значень доповнюють одне одного, оскільки вони пов'язані між собою і належать до загального поняття модальності. Схожість у визначенні категорії модальності та відмінність її видів у вищезгаданих дослідників виявляється, крім того, в схожості відбору засобів вираження модальності. Основним засобом вираження відношення суб'єкта дії до дії, лінгвісти вважають модальні дієслова; засобом вираження відношення висловлювання до дійсності – форми способу дієслова, а основним засобом вираження відношення промовця до предмету висловлювання – модальні слова [15, с. 28; 14, с. 69–75].

О. В. Іванова зазначає, що модальність в якості лінгвістичної категорії в англійській мові може виражатися як «в області граматичних елементів мови, так і в області її лексико-номінативних елементів. У цьому значенні, будь-яке слово, яке виражає оцінку з навколишнім світом, має визначатися як модальне» [16, с. 96].

Ф.Р. Пальмер у своїх працях описує засоби вираження модальності (дієслівні способи, модальні слова, епістемічні дієслова) в сучасній англійській мові [46, с. 24]. В. З. Панфілов розглядає мовну категорію модальності в зв'язку з аналізом логічної категорії модальності і судження і виділяє два типи модальних значень: об'єктивну модальність і суб'єктивну модальність [27, с. 37].

Об'єктивна – відображає характер об'єктивних (можливих, дійсних, необхідних) зв'язків, намічених у тій чи іншій ситуації, на яку направлено пізнавальну дію. Суб'єктивна модальність – оцінка промовцем змісту висловлювання з точки зору достовірності, ймовірності, неймовірності, тощо.

За допомогою модальних слів виражається суб'єктивне ставлення того, хто говорить, до висловлювання. Вони можуть передавати впевненість або ймовірність, а також суб'єктивну оцінку. Модальні слова англійської мови:

- *certainly, of course, surely, indeed* – передають впевненість;
- *perhaps, maybe, probably, possibly* – невпевненість, можливість;
- *fortunately, unfortunately, luckily, unluckily* – висловлюють точку зору мовця на бажання або небажання певної дії.

Модальні слова не є членами речення, оскільки, надаючи оцінку ситуації, викладеної в реченні, вони виявляються немов поза реченням:

Probably, he will come later – Ймовірно, він прийде пізніше.

У тексті, модальні слова відіграють комунікативну роль, надаючи висловлюванню різних відтінків суб'єктивної модальності: крім інформації, яка надається слухачеві, промовець висловлює і своє ставлення до сказаного і до співрозмовника. Висловлювання, що містять модальні слова, емоційно забарвлені і передають різні почуття: здивування, радість, переляк, обурення, невпевненість, наприклад:

Perhaps, they are right – Можливо, вони мають рацію;

Unfortunately, the weather was bad – На жаль, погода була погана [16, с. 95].

Припущення становить особливий вид модального значення. Воно показує суб'єктивну оцінку промовця до реальності висловлювання. Якщо людина не впевнена в правдивості фактів, вона сповіщає про неї як про щось ймовірне, іншими словами, допускає відповідність дійсності. Припущення – одне з найбільш поширених модальних відносин (через те, що суб'єкт часто недостатньо поінформований про той чи інший факт, щоб його категорично стверджувати або заперечувати):

He probably came in the morning (Він, ймовірно, прийшов вранці).

Отже, поліфункціональність є характерною рисою модальності англійської мови. Поліфункціональність модальності полягає в тому, що засоби реалізації модальності виражають не менш ніж два види модальності.

2.3. Особливості перекладу поліфункціональності модальних дієслів

Існує думка, що між текстом оригіналу (ТО) і текстом перекладу (ТП) не може бути еквівалентних відносин через відмінності в конвенціях текстів певних жанрів, прийнятих в різних культурах [45, с. 51]. У зв'язку з цим, актуальним видається питання про те, чи можливо отримати з ТП такий самий обсяг інформації, як і з ТО.

Особливо актуальним це питання стає, коли необхідно передати модальність. У мові немає іншої лексико-граматичної категорії, яка б викликала стільки труднощів у перекладача, як категорія модальності.

Розглянемо причини цих труднощів. По-перше, труднощі полягають в тому, що немає однозначного визначення категорії модальності. По-друге, важко знайти одиниці перекладу модальності. По-третє, модальні дієслова обростають конотативними значеннями під впливом мовної ситуації і обстановки. Перекладачеві важко і їх розкрити, і знайти засіб перекладу. Неправильна інтерпретація модальності може привести до інформаційних збоїв і, отже, до проблем у сприйнятті тексту. Автор пропускає дійсність через свій суто індивідуальний, психологічний, емоційний світ, тобто фрагмент навколишнього світу постає в тексті крізь призму людської свідомості. Ця авторська орієнтація на «пропущеність» реальності через свідомість індивідуума, відображена у наборі різнорівневих мовних засобів, відома як категорія перцептуальності [13, с. 148].

У разі неправильної інтерпретації висловлювання, а саме приписування повідомленням не тієї модальності, що була закладена автором в комунікативному акті, виникають інформаційні збої. Категорія модальності тісно пов'язана з категорією перцептуальності.

Питання про одиниці модальності неоднозначне, як і сама ця категорія. У всіх філософських словниках згадується перерахування трьох модальних категорій – дійсної, можливої, необхідної. Модальність у лінгвістиці

відноситься до тієї категорії, яка сприймається дуже неоднозначно. Це свідчить про складність об'єкта, труднощі його опису. Модальність вивчається як комплексна і багатоаспектна категорія, пов'язана з категоріями прагматичного рівень [15, с. 78].

Наразі, суб'єктивність і перспективізація вважаються основними складовими когнітивної лінгвістики, також мають відношення і до розглянутої нами категорії [47, с. 66]. В. С. Юрченко визначає модальність як суб'єктивність, що йде від людини, виконує неентропійну функцію – долати початковий мовний хаос [43, с. 34]. Крім цього, вона відіграє велику роль у вираженні прихованого змісту висловлювання.

В ході лінгвістичних досліджень межі вживання терміну «модальність» значно розширилися. У концепціях різних дослідників обсяг цього поняття і охоплення ним мовних явищ часто не збігається. Однак якими б різноплановими не були класифікації, більшість з них поділяє модальність на об'єктивну і суб'єктивну.

Об'єктивна модальність відображує характер об'єктивних зв'язків, на які спрямований пізнавальний акт, а саме зв'язки можливі, дійсні і необхідні. Суб'єктивна модальність – це оцінка зі сторони мовця ступеня осмисленості цих зв'язків, тобто вона вказує на ступінь достовірності думки, що відображає дану ситуацію. Сміслову основу суб'єктивної модальності утворює поняття оцінки, що включає не тільки логічну кваліфікацію того, що повідомляється, але і різні види емоційної оцінки. Суб'єктивна модальність має мовні ресурси, які прагнуть до нескінченності.

Однак існує думка, що в художньому тексті недоцільно поділяти модальність на об'єктивну і суб'єктивну. Кращим терміном для вираження позиції автора, на думку М. Г. Агаджанової, є авторська модальність [1]. Незважаючи на це, в більшості досліджень такі речі, як оцінка достовірності інформації, ставлення автора до дійсності, вираження емоцій описується в рамках суб'єктивної модальності.

В історії перекладу неодноразові спроби визначити одиниці суб'єктивної модальності змушували перекладачів описувати цей феномен за допомогою схожих явищ. У зв'язку з цим цікавим є дослідження В. В. Овсянікова [26, с. 83], який зробив спробу проаналізувати різні підходи до перекладу, пов'язані з передачею «точки зору» як синоніма суб'єктивної модальності.

Перший підхід пов'язаний з ідеями Арсена Дамстетера [26, с. 84]. Перекладач змушений при перекладі міняти «точку зору» (суб'єктивну модальність), оскільки виключно механічне перетворення з однієї мови на іншу виконати неможливо, а потрібно враховувати екстралінгвістичні фактори.

Другий підхід (під впливом ідей В. Гумбольдта) повідомляє про те, що перекладачеві доводиться вибирати між інтенціями автора то або змінювати текст, підлаштовуючись під одержувача іншої культури, знайшов широке відображення в сучасному перекладознавстві. Вимогою сучасної науки про переклад є двонаправлена орієнтація перекладача: на концептуальну програму автора, а також, на прийнятність ТП в приймаючій культурі [21, с. 76]. Тільки в цьому випадку перекладач досягне комунікативної еквівалентності. Однак переважає прийнятність тексту в приймаючій культурі, оскільки збереження сигніфікативної і денотативної інформації може призвести до небажаних конотацій, а значить, відбудеться зміна прагматичних установок автора ТО. Адаптуючи текст до нової комунікативної ситуації, перекладачеві доводиться міняти семантичну субструктуру висловлювання. У зв'язку з цим, скориставшись рівневою класифікацією еквівалентності В. Н. Комісарова [19, с. 32], перекладач зможе домогтися тільки першого рівня еквівалентності, передавши мету комунікації, значно змінивши семантичну і синтаксичну структури.

Неоднозначність терміну «модальність» призводить до того, що питання про істину у визначенні одиниць перекладу залишається невирішеним. Як показує практика, дослідники користуються різними

одинацями модальності при перекладі. Я. І. Рецкер [33, с. 49] демонструє переклад модальності на модальних дієсловах. У своїх працях він згадує думку Роберта Сауті про те, що модальні дієслова надають мові таку силу, яка була недосяжна для стародавніх мов при всьому багатстві їх зворотів і часів. Але мови відрізняються не тільки якісним аспектом узусу, але і кількісним. Відсоток вживання модальних дієслів в англійській мові багато в чому перевершує вживання їх в українській мові. Розбіжність засобів вираження модальності в англійській і українській мовах-причина помилкового і неточного розкриття модальності в перекладі.

Розбіжність засобів вираження модальності дає перекладачеві право замінювати одиниці модальності і робить цю заміну неминучою. В. В. Овсяннікову [26, с. 84] приходить до думки, що переклад суб'єктивної модальності («точки зору») демонструється на найбільш частотних одиницях мови. Такими одиницями є дієслова *have* (мати, розуміти, одержувати, відчувати), *get* (отримати, добувати), *make* (робити, створювати, породжувати, складати). Ці слова разом з предметами матеріального світу визначають модальність мови. Втім, В. В. Овсянніков підтримує Я. І. Рецкера в тому, що універсальними одиницями для перекладу модальності будуть модальні дієслова. Вони здатні передати найтонші емоційні нюанси висловлювання.

Мовні одиниці здатні породжувати асоціації та конотативні значення, утворюючи приховану інформацію. Після визначення змістовно-фактуальної та змістовно-концептуальної інформації необхідно розкрити всі ті смисли, вироблені численними контекстами. Адресат визначає, що залишилося за межами вираженого, зіставляючи імпліцитну інформацію з експліцитної.

Мова вступає у взаємодію з факторами, що мають екстралінгвістичну природу, і вони набувають пріоритет над мовою. Тому проблема урахування прагматичного потенціалу мовних одиниць (актуалізація у промові не тільки категоріальних значень, властивих мовним одиницям, а й тих речей, які можуть проявитися при взаємодії мови з мовним середовищем) [18, с. 62] при

перекладі відіграє ключову роль. При перекладі тексту всі стратегії і тактики перекладача спрямовані на розкриття прагматичного змісту, тому що переклад не може існувати поза комунікативного акту.

Дослідивши загальний фонд знань автора то, особливості його мислення, психологічного стану, можна розкрити прагматичний потенціал мовних одиниць. Отже, перекладачеві необхідно викликати схожі асоціації у представників іншої культури. Перекладач зобов'язаний відображати рівень колективно-суб'єктного ставлення мовця, який закладений в оригіналі, при цьому відповідати культурі мови перекладу. Необхідно володіти навиком прогнозування можливого прагматичного ефекту у одержувачів ТП [28].

Основна складність при перекладі модальних дієслів полягає в їх поліфункціональності. Не завжди можна відобразити в перекладі те додаткове експресивне навантаження, яке несе модальне дієслово під впливом обстановки і мовної ситуації, тому що експресивне значення ніяк не можна підвести під певні норми. У разі, коли модальність не отримує вираження в мові перекладу, не можна сказати, що вона не виражена, вона імпліцитна.

Недооцінка важливості вивчення інтерпретації цієї категорії відзначається в сучасних перекладацьких дослідженнях. Разом з тим тенденція не враховувати відмінності в національній ментальності, в культурних перевагах, в цінностях і в структурі мови може призвести до комунікативних збоїв [29].

Через полісемію в англійській мові виникає проблема з вибором слів, оскільки таке поняття як «модальне дієслово» – відсутнє в українській мові. Для передачі сенсу у фразі в українській мові використовуються модальні слова і частинки. Для передачі сенсу використовуються такі прислівники як: потрібно, треба, повинен. «В англійській мові на відміну від української для виразу почуттів використовуються дієслова, до яких відносяться слова: *can, could, may, might, shall, should, will, would, must*. Крім основних дієслів, застосовуються напівмодальні: *ought to, need (to), dare (to), used (to)*, та

ідіоматичні модальні вирази (*had*) *better*, *have to* (*have*) *got to*, *be supposed to*, *be going to*» [10]. Оскільки в англійській мові емоції виражаються через дієслова, при перекладі з англійської українською важливий сенс всієї фрази, в якій використовувалися модальні дієслова.

Також модальні дієслова *could*, *may* або *might* перекладаються як «можу». В англійській мові модальні дієслова не використовуються окремо, а вживаються для передачі інфінітивного сенсу дієслова. Частка *to* не використовується в тексті після таких дієслів, винятком з правила є дієслово *ought to* (*треба*). Так *can* і *may* використовуються для позначення теперішнього часу, *could*, *might* минулого часу. Дієслова *must*, *ought to* і *need* вживаються для позначення тільки теперішнього часу.

Дієслова *can* / *could* вживаються з дієсловами чуттєвого значення. Тому важливо при перекладі фраз з чуттєвим значенням не упустити сенсу і емоцій закладених в них. Також дієслова в англійській мові використовуються для позначення кількості і чисел в одній формі. Так, дієслово *can* використовується для позначення виконаної дії. Дієслово *can* репрезентує емоції, які в текстовому реченні перекладаються за допомогою українського прислівника *невже*, щоб при перекладі залишився певний ступінь вираження емоцій. Питальна побудова фрази відбувається без допоміжного дієслова. Для заперечення використовується частинка *not*[31, с. 308].

Дієслово *could* використовується для позначення можливості в минулому часі. Дієслово *may* використовується в дозвільній формі побудови фрази. Зазвичай, дієслово *may* застосовується в ймовірному значенні і при перекладі замінюється фразою, *може бути* і словом *можливо*. При висловлюванні припущення в сьогоденні і майбутньому, вираженні сумнівів, використовується дієслово *might*.

Дієслово *must* використовується в реченнях, які зобов'язують, накладають повинність. Дієслово *must*, крім вираження повинності

використовується у фразах з припущенням. Для перекладу, в українській мові використовуються модальні слова, такі як: *мабуть, очевидно, ймовірно*.

Переклад речень, в яких використовується *should*, викликає складнощі, оскільки *should* використовується в різних часових значеннях, таких як минуле і майбутнє. Також у формах умовного способу і при пораді і побажанні.

Отже, переклад модальних дієслів викликає складнощі у перекладачів, так як в українській мові відсутнє поняття «модальне дієслово». При перекладі модальності слід враховувати емоційність, передану модальним дієсловом не тільки в реченні, в якому воно використовується, але і в контексті емоцій всього тексту. При передачі емоцій в межах одного речення, фрази перекладаються у вузькому контексті. В широкому контексті передається сенс, закладений в декількох реченнях, абзацу, глави або всього тексту в цілому.

До основних способів відтворення модальності в мові відноситься використання модальних дієслів, модальних словосполучень, непрямих відмінків, а також безліч лексичних засобів. Згідно думки Я. І. Рецкера, в англійській мові превалюють дієслова, в той час як в українській – модальні слова і частки. Частота вживання часів і зворотів як засобів вираження модальності збігається в обох мовах, що пояснюється їх подібним становищем у граматичній системі кожної мови [33, с. 166–167]. Проте, одні й ті ж модальні модифікатори можуть бути використані для вираження різних типів модальності в залежності від контексту або схожі модальні відтінки можуть бути передані різними мовними засобами. У зв'язку з цим, «надійним орієнтиром в процесі перекладу є визначення домінуючого типу модальності, виділеного в оригіналі в процесі інтерпретації, який необхідно передати в тексті перекладу за допомогою відповідних засобів у мові перекладу» [33, с. 119].

В українській мові, англійська модальність виражається інтонацією, формами зворотів і такими лексичними засобами, як модальні слова і частки

[17, с. 39]. Джерелом природи і характеру модальності є воля мовця, його емоційні спонукання. Таким чином, модальність може отримувати кілька різних словесних виразів:

- по-перше, у формі дієслівного присудка, за допомогою зміни його основи і закінчень;
- по-друге, в певних службових словах, які супроводжують присудок або головний член речення;
- по-третє, в особливому порядку слів в реченні; по-четверте, в особливій інтонації присудка або головного члена односкладного речення [28].

Одним з часто вживаних засобів вираження модальності в українській мові є модальні слова. Стосовно функції, виконуваної ними у реченні, модальні слова виступають в ролі синтаксично ізольованих одиниць. Найчастіше, вони є вступними словами, словосполученнями і словами-реченнями, в яких виражається оцінка раніше сказаного з точки зору його достовірності / недостовірності [3, с. 218].

За своїм лексичним значенням, модальні слова можна поділити на дві великі групи: модальні слова зі значенням твердження (безперечно, звичайно, безсумнівно, безумовно, тощо) і модальні слова зі значенням ймовірності (напевно, ймовірно, повинно бути, тощо)

Також англійська категорія модальності в українській мові може бути виражена за допомогою модальних часток. Цей розряд часток відображає точку зору промовця на повідомлення про дійсність. Модальні частки можна розділити на наступні підкласи:

1. Ствердні частки: *так, точно, безумовно, так, ага*;
2. Заперечні частки: *ні, зовсім не, аж ніяк не*;
3. Частки, що містять вказівку на чужу мову: *мовляв, нібито*;
4. Порівняльні частинки: *як, як би, ніби*;
5. Питальні частинки: *хіба, невже, чи що*;
6. Модально-вольові частинки: *так, б, нехай, давай* [22, с. 32].

Також до модальних компонентів при перекладі значення повинності і потреби в українській мові можна віднести наступні:

1. Короткі прикметники і прислівники: *повинен, зобов'язаний, необхідний, змушений*;
2. Предикативи: *необхідно, потрібно, треба, не можна, пора*;
3. Іменники: *борг, обов'язок, необхідність* (в поєднанні з атрибутивними компонентами);
4. Дієслова: *слід, варто, належить, доводиться(доведеться), належить, належить*;
5. Деякі стійкі поєднання, які містять в своєму значенні сему «повинність».

В якості перекладацьких трансформацій, для перекладу модальних дієслів застосовуються:

- Еквівалентний переклад;
- Опущення модального дієслова;
- Функціональні заміни;
- Трансформація компенсації;
- Трансформація модуляції;
- Антонімічний переклад.

Висновки до 2 розділу

В другому розділі було встановлено, що основна складність при перекладі модальних дієслів полягає в їх поліфункціональності. Не завжди можна відобразити в перекладі те додаткове експресивну навантаження, яке несе модальне дієслово під впливом обстановки і мовної ситуації, тому що експресивне значення ніяк не можна підвести під певні норми. У разі, коли модальність не отримує вираження в мові перекладу, не можна сказати, що вона не виражена, вона імпліцитна.

До основних способів передачі модальності в мові відноситься використання модальних дієслів, модальних словосполучень, непрямих відмінків, а також безліч лексичних засобів.

В якості перекладацьких трансформацій, для перекладу модальних дієслів застосовуються: еквівалентний переклад; опущення модального дієслова; функціональні заміни; трансформація компенсації; трансформація модуляції; антонімічний переклад.

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕДАЧІ МОДАЛЬНОСТІ У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ «ОРТОДОКСІЇ» Г. К. ЧЕСТЕРТОНА)

В третьому розділі нами буде здійснено аналіз особливостей передачі функціонально-семантичних аспектів модальності на матеріалі твору «Ортодоксія» Г.К. Честертонна. Нами буде розглянуто застосування еквівалентного перекладу, лексичних, граматичних та лексико-граматичних трансформацій в ході перекладу поліфункціональності модальних дієслів.

3.1. Еквівалентний переклад та лексичні трансформації як засоби відтворення поліфункціональності модальних дієслів

Першим кроком, розглянемо застосування еквівалентного перекладу та лексичних трансформацій в ході відтворення поліфункціональності модальних дієслів. Серед прикладів застосування еквівалентного перекладу, нами було виокремлено наступні:

1. *Decision is the whole business here; a door **must** be shut for ever*[48].

*Рішення – єдиний вірний шлях; двері **повинні** бути зачинені назавжди.*

В цьому випадку було застосовано модальне дієслово *must*, основним значенням якого є значення повинності. Дієслово було відтворено засобами еквіваленту, який в українській мові також передає значення повинності: *повинні*.

2. *One searches for truth, but it **may** be that one pursues instinctively the more extraordinary truths* [48].

*Людина шукає істину, але **може** трапитися так, що вона інстинктивно прагне до більш екстраординарних істин.*

Приклад демонструє застосування такого модального дієслова, як *may*. Модальне дієслово передає значення можливості, передбачення можливості. При перекладі, було застосовано еквівалент: *може*.

3. *Also people **might** remember of what sort of man Dryden was talking*[48].

*Також люди **могли б** згадати, про яку людину говорив Драйден.*

У наведеному реченні застосовано модальне дієслово *might*, при перекладі якого було застосовано конструкцію з еквівалентним значенням: *могли б*. Отже, було застосовано еквівалентний переклад модального дієслова.

4. *A more flippanant person **might** answer that a hatter is mad because he has to measure the human head*[48].

*Більш легковажна людина **могла б** відповісти, що капелюшник – божевільний, тому що йому доводиться вимірювати людську голову.*

У фрагменті оригіналу використано модальне дієслово *might*. При перекладі, перекладач застосував конструкцію *могла б*. Отже, було використано еквівалентний переклад.

5. *How **can** we contrive to be at once astonished at the world and yet at home in it?* [48]

*Як ми **можемо** примудритися одночасно дивуватися світу і в той же час відчувати себе в ньому як вдома?*

В наведеному реченні застосовано модальне дієслово *can*, яке передає значення можливості. При перекладі, перекладач застосував еквівалент модального дієслова: *можемо*.

6. *If the madman **could** for an instant become careless, he would become sane*[48].

*Якби божевільний **міг** на мить стати безтурботним, він став би нормальним.*

Приклад демонструє застосування такого модального дієслова, як *could*. Модальне дієслово передає значення можливості у минулому часі. При перекладі, було застосовано еквівалент: *міг*.

7. *But imagine what it would be to live with such men still living, to know that Plato **might** break out with an original lecture tomorrow, or that at any moment Shakespeare might shatter everything with a single song*[48].

*Але уявіть, як було б жити з такими людьми, які все ще живі, знати, що завтра Платон **міг би** виступити з оригінальною лекцією або що в будь-який момент Шекспір може зруйнувати все однією піснюю.*

У наведеному реченні застосовано модальне дієслово *might*, при перекладі якого було застосовано конструкцію з еквівалентним значенням: *міг би*. Отже, було застосовано еквівалентний переклад модального дієслова.

8. *It could be explained as an awful galvanic life working in what would have been a corpse*[48].

Це можна пояснити як жахливе гальванічне життя, яке працює в тому, що може бути трупом.

У фрагменті оригіналу використано модальне дієслово *might*. При перекладі, перекладач застосував конструкцію *могла б*. Отже, було використано еквівалентний переклад.

9. *Just as I **should** seek in a desert for clean water, or toil at the North Pole to make a comfortable fire, so I shall search the land of void and vision until I find something fresh like water, and comforting like fire; until I find some place in eternity, where I am literally at home*[48].

*Так само, як я **міг би** шукати в пустелі чисту воду або робити спроби розпалити на Північному полюсі такий необхідний там вогонь, так і я буду шукати землю порожнечі і бачення, поки не знайду щось свіже, як вода, і втішне, як вогонь; поки я не знайду якесь місце у вічності, де я буквально перебуваю вдома.*

В цьому випадку було застосовано модальне дієслово *should*, основним значенням якого є значення потенційної можливості, іноді – повинності. Дієслово було відтворено засобами еквіваленту, який в українській мові також передає значення потенційної можливості: *міг би*.

10. *We have not any need to rebel against antiquity; we **have to** rebel against novelty*[48].

*Нам немає ніякої необхідності бунтувати проти давнини; ми **повинні** бунтувати проти новизни.*

Приклад демонструє застосування такого модального дієслова, як *have to*. Модальне дієслово передає значення суворої повинності. При перекладі, було застосовано еквівалент: *повинні*.

11. *If our life is ever really as beautiful as a fairy-tale, we **have to** remember that all the beauty of a fairy-tale lies in this: that the prince has a wonder which just stops short of being fear*[48].

*Якщо наше життя коли-небудь дійсно стане таким же прекрасним, як у казці, ми **повинні** пам'ятати, що вся краса казки полягає в тому, що у принца є диво, яке просто не може бути страхом.*

У наведеному реченні застосовано модальне дієслово *have to*, при перекладі якого було застосовано лексему з еквівалентним значенням: *повинні*. Отже, було застосовано еквівалентний переклад модального дієслова.

12. *Now, I **have to** put together a general position, and I pretend to no training in such things*[48].

13. *Тепер я **повинен** сформулювати спільну позицію, і я прикидаюся, що не навчений таким речам.*

У фрагменті оригіналу використано модальне дієслово *have to*. При перекладі, перекладач застосував лексему *повинен*. Отже, було використано еквівалентний переклад.

14. *We **have to** feel the universe at once as an ogre's castle, to be stormed, and yet as our own cottage, to which we can return at evening*[48].

*Ми **повинні** відчувати Всесвіт одночасно як замок людожера, який потрібно штурмувати, і в той же час як наш власний котедж, в який ми можемо повернутися ввечері.*

В наведеному реченні застосовано модальне дієслово *have to*, яке передає значення суворої повинності. При перекладі, перекладач застосував еквівалент модального дієслова: *повинні*.

15. *But that very multiplicity of proof which **ought to** make reply overwhelming makes reply impossible*[48].

*Але сама множинність доказів, яка **повинна була б** зробити відповідь приголомшливою, робить відповідь неможливою.*

В цьому випадку було застосовано модальне дієслово *ought to*, основним значенням якого є значення суворої повинності. Дієслово було відтворено засобами конструкції, яка в українській мові також передає значення повинності: *повинна була б*.

16. *“Yes, there are,” I retorted, “and you of all men **ought to** know them*[48].

*“Так, є, - заперечив я, - і ви, як ніхто інший, **повинні** їх знати.*

Приклад демонструє застосування такого модального дієслова, як *ought to*. Модальне дієслово передає значення суворої повинності. При перекладі, було застосовано еквівалент: *повинні*.

17. *Thus he believed that children were indeed the kingdom of heaven, but nevertheless **ought to** be obedient to the kingdom of earth*[48].

*Таким чином, він вірив, що діти дійсно є царством небесним, але, тим не менш, **повинні** бути слухняні царству земному.*

У наведеному реченні застосовано модальне дієслово *ought to*, при перекладі якого було застосовано конструкцію з еквівалентним значенням: *повинні*. Отже, було застосовано еквівалентний переклад модального дієслова.

18. *So, when he describes his hero, he does **not dare** to say, “the purer man,” or “the happier man,” or “the sadder man,” for all these are ideas; and ideas are alarming*[48].

Тому, коли він описує свого героя, він **не наважується** сказати: "чистіша людина", або "щасливіша людина", або "сумніша людина", тому що все це ідеї; і ідеї тривожні.

У наведеному реченні застосовано модальне дієслово *not dare*, при перекладі якого було застосовано конструкцію з еквівалентним значенням: *не наважується*. Отже, було застосовано еквівалентний переклад модального дієслова.

19. *We **need to** be happy in this wonderland without once being merely comfortable*[48].

Нам **потрібно** бути щасливими в цій країні чудес, ніколи не відчуваючи себе просто комфортно.

У фрагменті оригіналу використано модальне дієслово *need to*. При перекладі, перекладач застосував лексему *потрібно*. Отже, було використано еквівалентний переклад.

Серед лексичних трансформацій було виокремлено такі, як:

1. опущення:

20. *He **must** either deny the existence of God, as all atheists do; or he **must** deny the present union between God and man, as all Christians do*[48].

Він **повинен** або заперечувати існування Бога, як це роблять усі атеїсти, або заперечувати існуючий союз між Богом і людиною, як це роблять усі християни.

В наведеному прикладі застосовано таке модальне дієслово, як *must*. В першому випадку, дієслово було відтворено засобами еквіваленту – *повинен*. В другому випадку використання, дієслово *must* було опущено.

21. *In these cases it is not enough that the unhappy man **should** desire truth; he **must** desire health*[48].

У цих випадках недостатньо, щоб нещасна людина бажала істини; вона має бажати здоров'я.

У фрагменті застосовано таке модальне дієслово, як *should*. При перекладі, значення модального дієслова було опущено.

22. *Nothing **can** save him but a blind hunger for normality, like that of a beast*[48].

Ніщо не врятує його, крім сліпої спраги нормальності, як у звіра.

В цьому випадку застосовано модальне дієслово *can*, значення якого не було відтворено у перекладі. Отже, було застосовано трансформацію опущення.

23. *But they essentially deny human sin, which they **can** see in the street*[48].

Але вони, по суті, заперечують людський гріх, який вони помічають на вулиці.

Як демонструє приклад, в тексті оригіналу застосовано модальне дієслово *can*, при перекладі якого було застосовано трансформацію опущення, так як значення дієслова не було відтворено.

24. *It **would** be much truer to say that a man will certainly fail, because he believes in himself*[48].

Набагато вірніше було б сказати, що чоловік неодмінно зазнає невдачі, тому що він вірить в себе.

В наведеному прикладі застосовано модальне дієслово *would*. При перекладі, дієслово було опущено.

26. *But if we refrain for a moment from looking at what is said about them and look at what is done about them, we **shall** see that the Irish are not only practical, but quite painfully successful*[48].

Але якщо ми на мить відвернемося від того, що про них говорять, і подивимося, що з ними робиться, ми побачимо, що ірландці не тільки практичні, але й досить успішні.

У фрагменті застосовано таке модальне дієслово, як *shall*. При перекладі, значення модального дієслова було опущено.

27. *With their oriental doubts about personality they do not make certain that we **shall** have no personal life hereafter; they only make certain that we **shall** not have a very jolly or complete one here*[48].

Зі своїми східними сумнівами щодо особистості вони не гарантують, що у нас не буде особистого життя в майбутньому; вони лише гарантують, що у нас тут не буде дуже веселого чи повноцінного життя.

В цьому випадку застосовано модальне дієслово *shall*, значення якого не було відтворено у перекладі. Отже, було застосовано трансформацію опущення в обох варіантах застосування модального дієслова.

28. *According to Himself the Son was a sword separating brother and brother that they **should** for an aeon hate each other*[48].

За Його словами, Син був мечем, що розділяє брата і сестру, щоб вони цілу вічність ненавиділи один одного.

Як демонструє приклад, в тексті оригіналу застосовано модальне дієслово *should*, при перекладі якого було застосовано трансформацію опущення, так як значення дієслова не було відтворено.

29. *No, if it is desirable that man **should** triumph over the cruelty of nature or custom, then miracles are certainly desirable; we will discuss afterwards whether they are possible*[48].

Ні, якщо бажано, щоб людина перемогла жорстокість природи чи звичаїв, то чудеса, безумовно, бажані; пізніше ми обговоримо, чи можливі вони.

В наведеному прикладі застосовано модальне дієслово *should*. В ході перекладу, значення дієслова було опущено.

2. Лексична заміна:

30. *Their attitude is really this: that the man **must** stop thinking, if he is to go on living*[48].

*Їх позиція насправді така: людині **необхідно** перестати думати, якщо вона хоче продовжувати жити.*

Приклад демонструє застосування трансформації лексичної заміни, з огляду на те, що лексему *must* було замінено засобами лексеми з іншим значенням – *необхідно*.

31. *For we **must** remember that the materialist philosophy (whether true or not) is certainly much more limiting than any religion*[48].

Нам **варто** пам'ятати, що матеріалістична філософія (правдива вона чи ні), безумовно, набагато обмежуюча, ніж будь-яка релігія.

У фрагменті використано таке модальне дієслово, як *must*. При перекладі, дієслово замінено лексевою з іншим значенням, яке передає менший ступінь повинності: *варто*.

32. *What **could be** better than to have all the fun of discovering South Africa without the disgusting necessity of landing there?* [48]

Що **може бути** краще, ніж отримати максимальне задоволення від знайомства з Південною Африкою без огидної необхідності висаджуватися там?

У реченні застосовано модальну конструкцію *could be*, при перекладі якої застосовано конструкцію зі значенням більшого ступеня ймовірності – *може бути*. Отже, застосовано трансформацію лексичної заміни.

33. *Beyond stating what he proposes to prove he **should** always state what he does not propose to prove*[48].

Окрім викладу того, що він пропонує довести, він завжди **повинен** викладати те, що він не пропонує довести.

У прикладі застосовано трансформацію лексичної заміни, з огляду на те, що модальне дієслово *should* було замінено засобами лексеми з іншим значенням – *повинен*. Так, у реченні застосовано лексеми з вищим ступенем повинності, ніж у тексті оригіналу.

3. Додавання:

34. *Doubtless he **could be** vanquished in mere reason, and the case against him put logically*[48].

Безсумнівно, його **можна було б** перемогти простим розумом, і справу проти нього можна було б сформулювати логічно.

Реченні демонструє застосування такої модальної конструкції, як *could be*. При перекладі, перекладач застосував трансформацію додавання, з огляду на те, що конструкцію *можна було б* застосовано у тексті перекладу два рази.

Отже, серед лексичних трансформацій було виокремлено такі, як:

- трансформація опущення;
- трансформація додавання;
- трансформація лексичної заміни.

Варто також зазначити, що у багатьох випадках, поліфункціональний характер модальних дієслів відтворюється також засобами еквівалентного перекладу.

3.2. Граматичні та лексико-граматичні трансформації при перекладі поліфункціональності модальних дієслів

Розглянемо також особливості застосування граматичних та лексико-граматичних трансформацій при перекладі поліфункціональності модальних дієслів. Серед граматичних трансформацій було виокремлено наступні:

1. Перестановки:

35. *Is there really no life fuller and no love more marvellous than yours; and is it really in your small and painful pity that all flesh **must** put its faith?* [48]

*Невже дійсно немає життя більш повного і любові більш неймовірної, ніж твоя; і чи дійсно всяка плоть **повинна** вірити в твою маленьку і хворобливу жалість?*

При перекладі було застосовано трансформацію перестановки, з огляду на те, що в рамках відтворення модального дієслова *must*, порядок слів було змінено: *flesh **must** put its faith* – *плоть **повинна** вірити в твою маленьку і хворобливу жалість*.

36. *They **may** well call their law the “chain” of causation*[48].

Вони цілком **можуть** назвати свій закон "ланцюгом" причинно-наслідкових зв'язків.

Як демонструє приклад, при перекладі модального дієслова було використано трансформацію перестановки, так як порядок слів було змінено у тексті перекладу: *They **may** well call* – Вони цілком **можуть** назвати.

37. *It **may** be, Heaven forgive me, that I did try to be original; but I only succeeded in inventing all by myself an inferior copy of the existing traditions of civilized religion*[48].

*І нехай простить мені небо, **можливо** я справді намагався бути оригінальним; але мені вдалося лише самостійно винайти неякісну копію існуючих традицій цивілізованої релігії.*

В ході перекладу модального дієслова *may*, було застосовано трансформацію перестановки, так як порядок слів було змінено: *It **may** be* – *І нехай простить мені небо, **можливо**.*

38. *If a man prefers nothing I **can** give him nothing*[48].

*Якщо людина не віддає перевагу нічому, що я **можу** дати їй?*

При перекладі було застосовано трансформацію перестановки, з огляду на те, що в рамках відтворення модального дієслова *can*, порядок слів було змінено: *I **can** give him nothing* – *що я **можу** дати їй.*

39. *Certain new theologians dispute original sin, which is the only part of Christian theology which **can** really be proved*[48].

*Деякі нові теологи заперечують первородний гріх, який є єдиною частиною християнської теології, яка дійсно **може** бути доведена.*

Як демонструє приклад, при перекладі модального дієслова було використано трансформацію перестановки, так як порядок слів було змінено у тексті перекладу: *which **can** really be proved* – *яка дійсно **може** бути доведена.*

40. *Whether or no man **could** be washed in miraculous waters, there was no doubt at any rate that he wanted washing*[48].

Незалежно від того, **міг** чоловік купатися в чудодійних водах чи ні, не було сумнівів щодо того, що він хотів обмивання.

В ході перекладу модального дієслова *could*, було застосовано трансформацію перестановки, так як порядок слів було змінено: *Whether or no man could be washed* – Незалежно від того, **міг** чоловік купатися.

2. Граматична заміна:

41. *And it must be remembered that the most purely practical science does take this view of mental evil; it does not seek to argue with it like a heresy but simply to snap it like a spell*[48].

І слід пам'ятати, що сама суто практична наука дійсно дотримується такого погляду на ментальне зло; вона не прагне сперечатися з ним як з єрессю, а просто відкидає його, як заклинання.

В наведеному прикладі застосовано трансформацію граматичної заміни, з огляду на те, що модальне дієслово *must* було відтворено засобами лексеми *слід*. Отже, застосовано трансформацію граматичної заміни.

42. *It must be understood that I am not now discussing the relation of these creeds to truth; but, for the present, solely their relation to health*[48].

Слід розуміти, що я зараз обговорюю не ставлення цих віровчень до істини, проте виключно їх ставлення до здоров'я.

В цьому випадку, модальне дієслово *must* було так само відтворено засобами трансформації граматичної заміни, так як замість дієслова застосовано лексему *слід*.

43. *It may be that somebody will be entertained by the account of this happy fiasco*[48].

Можливо, когось потішить розповідь про це щасливе фіаско.

У фрагменті застосовано модальне дієслово *may*, при перекладі якого застосовано прислівник *можливо*. Отже, спостерігається застосування трансформації граматичної заміни.

44. *There **may** or may not be some entertainment in reading how I found at last in an anarchist club or a Babylonian temple what I might have found in the nearest parish church*[48].

Можливо, вас розважить, а може і ні, читання про те, як я нарешті знайшов у анархістському клубі чи вавилонському храмі те, що міг знайти у найближчій парафіяльній церкві.

В наведеному прикладі застосовано трансформацію граматичної заміни, з огляду на те, що модальне дієслово *may* було відтворено засобами прислівника *можливо*. Отже, застосовано трансформацію граматичної заміни.

45. *Dulness **will**, however, free me from the charge which I most lament; the charge of being flippant*[48].

Тьмяність, однак, звільнить мене від звинувачення, про яке я найбільше шкодую: звинувачення в легковажності.

В цьому випадку, модальне дієслово *will* було так само відтворено засобами трансформації граматичної заміни, так як дієслово замінено дієсловом у формі майбутнього часу: *звільнить*.

46. *There is a thought that stops thought. That is the only thought that **ought** to be stopped*[48].

*Є думка, яка зупиняє думку. Це єдина думка, яку **слід** зупинити.*

У фрагменті застосовано модальне дієслово *ought*, при перекладі якого застосовано лексему *слід*. Отже, спостерігається застосування трансформації граматичної заміни.

47. *This **would** explain why the mass of men always look backwards; and why the only corner where they in any sense look forwards is the little continent where Christ has His Church*[48].

Це пояснило б, чому маса людей завжди дивиться назад; і чому єдиний куточок, де вони певним чином дивляться вперед, - це маленький континент, де Христос має Свою Церкву.

В наведеному реченні застосовано модальне дієслово *would*, яке передає значення потенційної можливості. При перекладі, перекладач застосував трансформації граматичної заміни модального дієслова – частку «б», яка передає значення потенційної можливості.

Серед лексико-граматичних трансформацій було виокремлено приклад застосування трансформації модуляції:

48. *If we said what we felt, we **should** say, “So you are the Creator and Redeemer of the world: but what a small world it must be! [48]*

Якби ми сказали те, що відчували, це було б виражене наступним чином: “отже, ти Творець і Рятівник світу: але яким маленьким має бути цей світ!

У наведеному прикладі, при перекладі конструкції з модальним дієсловом *we **should** say*, було застосовано трансформацію модуляції, так як сенс конструкції було розвинуто: *це було б виражене наступним чином*.

Наприкінці дослідження, можемо зазначити, що з метою відтворення поліфункціональної природи модальних дієслів, застосовуються такі засоби, як:

1. еквівалентний переклад;
2. лексичні трансформації:
 - трансформація опущення;
 - трансформація додавання;
 - трансформація лексичної заміни.
3. граматичні трансформації:
 - трансформація перестановки;
 - трансформація граматичної заміни.
4. лексико-граматичні трансформації:
 - трансформація модуляції.

Результати статистичного дослідження наведено на рис. 3.1.

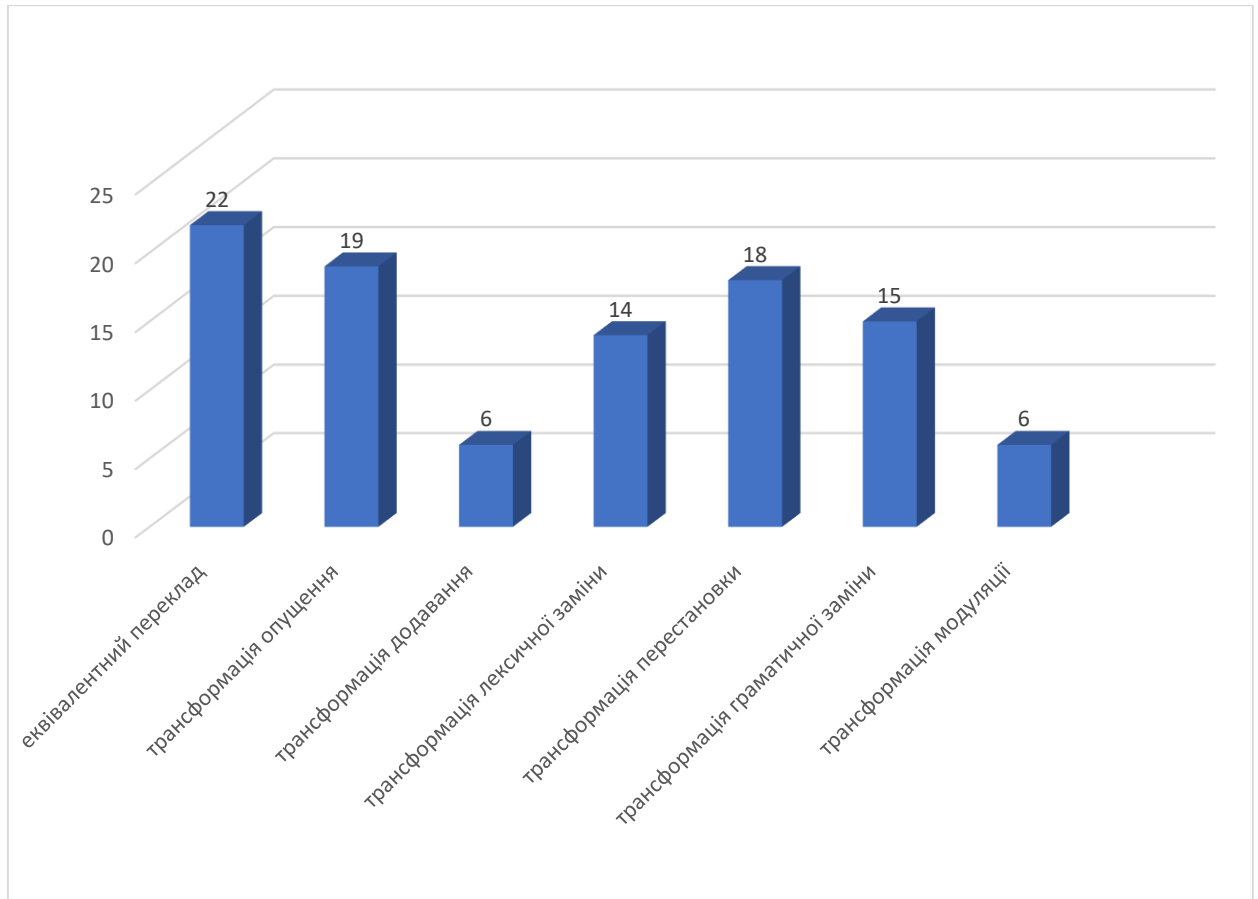

Рис. 3.1– Результати статистичного аналізу

Отже, встановлено, що найбільш вживаним засобом перекладу поліфункціональності модальних дієслів є еквівалентний переклад, який було застосовано у 22% прикладів. Також, частовживаними засобами перекладу поліфункціональності модальних дієслів є трансформація опущення, яку було застосовано у 19% прикладів, трансформація перестановки, яку було використано у 18% прикладів. Менш вживаними є такі трансформації, як трансформація граматичної заміни, яку було вжито у 15% прикладів, трансформація лексичної заміни, яку було застосовано у 14% прикладів. Найменш вживаними є такі трансформації, як трансформація додавання, яку було використано у 6% прикладів, а також, трансформація модуляції, яку було використано у 6% прикладів.

Висновки до 3 розділу

В третьому розділі було здійснено аналіз особливостей передачі функціонально-семантичних аспектів модальності на матеріалі твору «Ортодоксія» Г. К. Честертон. Було розглянуто застосування еквівалентного перекладу, лексичних, граматичних та лексико-граматичних трансформацій в ході перекладу поліфункціональності модальних дієслів.

Встановлено, що з метою відтворення поліфункціональної природи модальних дієслів, застосовуються такі засоби, як: еквівалентний переклад; лексичні трансформації: трансформація опущення; трансформація додавання; трансформація лексичної заміни; граматичні трансформації: трансформація перестановки; трансформація граматичної заміни; лексико-граматичні трансформації: трансформація модуляції.

Було отримано наступні результати статистичного аналізу: еквівалентний переклад було вжито у 22% прикладів; трансформація опущення використана у 19% прикладів; трансформація додавання використана у 6% прикладів; трансформація лексичної заміни використана у 14% прикладів; трансформація перестановки використана у 18% прикладів; трансформація граматичної заміни використана у 15% прикладів; трансформація модуляції використана у 6% прикладів.

ВИСНОВКИ

Роботу присвячено аналізу особливостей передачі поліфункціональних аспектів модальності на матеріалі твору «Ортодоксія» Г. К. Честертон. Аналіз теоретичних джерел дозволив встановити, що поняття трансформації розуміється як перетворення, за допомогою якого здійснюється перехід від одиниці оригіналу до одиниці перекладу у визначеному сенсі. Перекладацький вибір детермінується факторами як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного характеру: відмінність систем мови перекладу та вихідної мови; функціонально-стилістичні особливості оригіналу; особливості мовної та мовленнєвої норм, характерні для мови оригіналу; індивідуальний стиль автора вихідного тексту; відсутність засобів еквівалентної передачі особливостей тексту оригіналу.

Досліджуючи перекладацькі трансформації, ми з'ясували, що вони підрозділяються на лексичні та граматичні. Існують наступні підвиди лексичних трансформацій: диференціація, конкретизація, генералізація, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, прийом компенсації.

Встановлено, що перекладацькі лексичні трансформації передбачають різноманітні зміни лексичних елементів мови оригіналу при роботі з перекладом, адже метою є передача їх стилістичних, семантичних та прагматичних особливостей за допомогою мовних відповідників. Під час роботи з даними трансформаціями слід враховувати норми мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Застосування лексичних трансформацій є доречним у тому випадку, коли мовні еквіваленти певного слова мови оригіналу неможливо використати у перекладі у зв'язку з тим, що значення контексту не є відповідним.

Аналіз дозволив встановити, що основна складність при перекладі модальних дієслів полягає в їх поліфункціональності. Не завжди можна відобразити в перекладі те додаткове експресивну навантаження, яке несе

модальне дієслово під впливом обстановки і мовної ситуації, тому що експресивне значення ніяк не можна підвести під певні норми. У разі, коли модальність не отримує вираження в мові перекладу, не можна сказати, що вона не виражена, вона імпліцитна. До основних способів передачі модальності в мові відноситься використання модальних дієслів, модальних словосполучень, непрямих відмінків, а також безліч лексичних засобів.

Практичний розділ роботи присвячено дослідженню специфіки передачі функціонально-семантичних аспектів модальності на матеріалі твору «Ортодоксія» Г. К. Честертон. Було розглянуто застосування еквівалентного перекладу, лексичних, граматичних та лексико-граматичних трансформацій в ході перекладу поліфункціональності модальних дієслів. Встановлено, що з метою відтворення поліфункціональної природи модальних дієслів, застосовуються такі засоби, як: еквівалентний переклад; лексичні трансформації: трансформація опущення; трансформація додавання; трансформація лексичної заміни; граматичні трансформації: трансформація перестановки; трансформація граматичної заміни; лексико-граматичні трансформації: трансформація модуляції.

Аналіз показав, що найбільш вживаним засобом перекладу поліфункціональності модальних дієслів є еквівалентний переклад, який було застосовано у 22% прикладів. Також, частовживаними засобами перекладу поліфункціональності модальних дієслів є трансформація опущення, яку було застосовано у 19% прикладів, трансформація перестановки, яку було використано у 18% прикладів. Менш вживаними є такі трансформації, як трансформація граматичної заміни, яку було вжито у 15% прикладів, трансформація лексичної заміни, яку було застосовано у 14% прикладів. Найменш вживаними є такі трансформації, як трансформація додавання, яку було використано у 6% прикладів, а також, трансформація модуляції, яку було використано у 6% прикладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаджанова М. Г. Образ автора как семантическая составляющая художественного текста: автореф. дисс. ... к. филол. н. М., 2004. 23 с.
2. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. СПб.: Издательство «Союз», 2001 . 288 с.
3. Алимов В. В. Интерференция в переводе (на материале профессиональной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации). Дисс. на ... д. филол. наук. Москва: 2004. 280 с.
4. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М.: Изво Иностранной литературы, 2005. 416 с.
5. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Москва: изд. «Межд. отношения», 1975. 239 с.
6. Бик І. С. Теорія та практика перекладу. Львів: Вид-во Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2008. 267 с.
7. Білозерська Л., Возненко Н., Радецька С. Термінологія та переклад: навч. посіб. для студ. філол. напряму підготовки. Вінниця: Нова Книга, 2010. 231 с.
8. Бондарко А. В. Реальность / ирреальность и потенциальность. *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность*. С. 72–80, 165–167
9. Брицин В.М. Модальна граматика дискурсу як один із напрямів семантико-синтаксичних досліджень. *Мовознавство*, 2006. № 2/3. С. 101–110.
10. Варенко Т. К. Мовні засоби вираження модальності у жанрі фентезі (на матеріалі романів С. Мейер). *Вісник ХНУ, №1022. Лінгвостилістика і лексикологія*. Харків, 2012. С. 136–140.

- 11.Виноградов В. В. Исследования по русской грамматике. Избранные труды. М.: Наука, 2004. 559 с.
- 12.Гарбовский Н. К. Теория перевода: Учебник. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2004. 544 с.
- 13.Емельянова Е. В. Неопределенный артикль и авторская модальность в художественном тексте. *Диалектика текста*, 2003. Т. 2. С. 146–176.
- 14.Ермолаева Л. С. Типология системы наклонения в современных германских языках. *Вопросы языкознания*, 2016. № 4. С. 27–35.
- 15.Зверева Е. А. Модальные глаголы в английском языке. М: Наука, 2009. 239 с.
- 16.Иванова О.В. Специфика реализации модальности как лексико-грамматической категории в английском языке. *Национальный университет биоресурсов и природоиспользования Украины, Филологические науки. Вопросы теории и практики*, № 12 (30) 2013, часть 1. С. 94–98
- 17.Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Флоренція-Страсбург-Гранада-Київ: TEMPUS, 1997. Ч. І «Грамматичні труднощі». 317 с.
- 18.Карповская Н. В. К вопросу о роли прагматического потенциала языковых единиц в процессе перевода. *Филология*, 2010. № 2. С. 61–69.
- 19.Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. Учебное пособие. Москва: ЧеРо. 2000.136 с.
- 20.Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность перевода и способы её достижения. Москва: Межд. отн., 1981. 198 с.
- 21.Львовская З. Д. Современные проблемы перевода. Пер. с исп. М.: Изд-во ЛКИ, 2008. 224 с.
- 22.Максимов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). К.: Ленвіт, 2006. 175 с.
- 23.Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 303 с.

24. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода. Москва: Московский лицей, 1996. 190 с.
25. Мосейчук О. М. Методи проведення лінгвістичних досліджень: нав.-метод. посіб. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 75 с.
26. Овсянников В. В. Английские модальные глаголы как переводческая проблема. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 5 ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 89 (1). С. 83–86.
27. Панфилов В. З. Категория модальности и ее роль в конструировании предложения и суждения. *Вопросы языкознания*, 1977. № 4. С. 37–48.
28. Передача модальности при переводе http://womlib.ru/posobie/peredacha_modalnosti_pri_perevode_2.htm
29. Помазан О. С. Засоби вираження модальності в сучасній англійській мові. URL: [www///3898-7833-1-SM.pdf](http://www.3898-7833-1-SM.pdf)
30. Попова З.Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж, 2001. 192 с.
31. Правдівцева Ю. С. Розкриття функцій модальності під час перекладу англійського тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, 2014. Випуск 45. С. 308–310.
32. Ребенко М. Ю. Мовна особистість перекладача як причина деформації у перекладі. *Мова і культура. (Науковий журнал)*, 2009. Вип. 12. Т II(127). С. 324–332.
33. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. М.: Международные отношения, 1974. 216 с.
34. Семенова М.Ю. Основы перевода текста. Ростов н/Д: Феникс, 2009. 232 с.
35. Семотюк О. Л. Сучасні технології лінгвістичних досліджень: навч. посібник. Львів: Вид-цтво Львів. політехніки, 2011. 152 с.

- 36.Солодуб, Ю.П. Теория и практика художественного перевода: учеб. пособие для студ. лингв, фак. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2005. 304 с.
- 37.Сорошук Ю. В. Категорія модальності в сучасному англомовному авторському дискурсі (на матеріалі творів Дена Брауна та Ніколаса Спаркса). *Актуальні проблеми філології. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*. Чернівці, 2016. С. 90–92.
- 38.Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию / Ф. де Соссюр. М.: Прогресс, 1977
- 39.Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції 3 квітня 2008 р. / за заг. ред.А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. К.: НАУ, 2008. 220с.
- 40.Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей). Київ : Івано Франківськ: Місто НВ, 2013. 332 с.
- 41.Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.
- 42.Шевченко О.Г. Интерпретация английской модальности. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, № 8 (38) 2014, часть 2. С. 201–205
- 43.Юрченко В. С. Философия языка и философия языкознания: лингвофилософские очерки. Изд-е 3-е. М.: Изд-во ЛКИ, 2008. 368 с.
- 44.Foley M., Hall D., MyGrammarLab. Intermediate B1 / B2. London: Pearson. 189 p.
- 45.Gonzálvez García, F. A Modality View of Predicate Selection in Small Clauses. *Texas Linguistic Forum* 38, 1997. P. 103–117.
- 46.Palmer F. R. Modality and the English Modals. L.: Longman, 1979. 196 p.
- 47.Swan M.Practical English Usage. Oxford : Oxford University Press, 1996. 654 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

48. Chesterton G. K. Orthodoxy. URL: <https://d2y1pz2y630308.cloudfront.net/15471/documents/2016/10/G.K.Chesterton-Orthodoxy.pdf>